

- ¹⁰ Žeimantas, V. LKP pagrindinės spaustuovės 1918-1940 metais: (disertacija istorijos mokslų kandidato laipsniui gauti). Vilnius, 1966. VUB RS. F76-693, lap. 206, 299.
- ¹¹ Grįžtantiems į Lietuvą! // Komunistas. – 1918, bal. 17, p. 28.
- ¹² Ten pat.
- ¹³ Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919-1926 metais. Vilnius, 1978. – P. 48.
- ¹⁴ Žukas, V. Bendrovės knygoms leisti ir platinti 1918-1940. – Vilnius, 1998. – P. 154.
- ¹⁵ Freidheimas, P. Pirmieji leidiniai po Spalio socialistinės revoliucijos 1917-1922 metais // Freidheimas, P. Marksizmo-leninizmo pradininkų veikalai Lietuvoje. – Vilnius, 1964. – P. 106.
- ¹⁶ Ten pat, p. 106-107.
- ¹⁷ Ten pat, p. 85.
- ¹⁸ [Piliečių apsaugos departamento direktoriaus J. Navako nutarimas (1923 VII. 6) dėl leidinių platinimo uždraudimo]. LCVA. F394, ap. 5, b. 266, lap. 193.
- ¹⁹ Ten pat.
- ²⁰ Lietuvos Valstybės Konstitucija // Vyriausybės žinios. – 1922, rugpj. 6, p. 5-6.
- ²¹ Neleidžiamų Lietuvon įvežti neperiodinių spaudinių papildomas sąrašas nuo 1934 m. birželio mėn. 1 d. iki 1935 m. sausio mėn. 1 d. LCVA. F378, ap. 3, b. 4299, lap. 94-96.
- ²² Vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamento direktoriaus raštas (1936 II ?) Užsienio reikalų ministerijos direktoriui. LCVA. F394, ap. 5, b. 266, lap. 46.
- ²³ [Komisijos, sudarytos tikrinti knygas Kauno knygynuose, protokolai (1923 III. 14)]. LCVA. F394, ap. 5, b. 266, lap. 46.
- ²⁴ Ten pat.
- ²⁵ Ten pat.
- ²⁶ Sargybos bokštas // Lietuvių enciklopedija. – Bostonas, 1961. – T. 26, p. 500.
- ²⁷ Vidaus reikalų ministerio nutarimas (1933 IV. 8). LCVA. F402, ap. 11, b. 355, lap. 146.
- ²⁸ [Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Administracijos departamento direktoriaus A. Survilos rašto nuorašas (1937 XII. 22) p. p. apskričių viršininkams]. LCVA. F402, ap. 11, b. 350, lap. 125.
- ²⁹ Staugaitis, J. Telšių vyskupo ganytojo raštas apie knygų ir laikraščių skaitymą. – Telšiai, 1927. – P. 6.
- ³⁰ „Kultūros“ bendrovės siūlomų pradžios mokykloms knygų sąrašas. LCVA. F391, ap. 4, b. 1283, lap. 298-299.
- ³¹ Žukas, V. Iš „Kultūros“ bendrovės istorijos // Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai. – T. 6 (1967), p. 186.
- ³² Žukas, V. Bendrovės ..., p. 92.
- ³³ [Kauno miesto ir apskrities viršininko V. Sidoravičiaus nutarimas (1934 V. 25) dėl J. Kataržio vienkartinio spaudinio uždraudimo]. LCVA. F402, ap. 2, b. 78, lap. 5.
- ³⁴ [Kauno apskrities viršininko raštas Kauno apskrities teismui apie sunaikinimą atimto konfiskuoto spaudinio „Tikėjimas į Dievą“ (1934 XII. 1)]. LCVA. F402, ap. 2, b. 78, lap. 12.
- ³⁵ Servus. Graboriai Kauną užplūdo: apie „kiaulinę“ literatūrą ir dar kai ką // XX amžius. – 1937, rugs. 16, p. 3-4.
- ³⁶ Keliuotis, J. Spaudos etika // Naujoji Romuva. – 1931, Nr. 50, p. 1185-1187.
- ³⁷ Servus. Graboriai Kauną užplūdo ...
- ³⁸ [Vidaus reikalų ministro nutarimas (1928 VII. 12)]. LCVA. F402, ap. 11, b. 355, lap. 66.
- ³⁹ Kauno karo komendanto P. Saladžiaus įsakymas (1935 I. 9). LCVA. F384, ap. 3, b. 457, lap. 13.
- ⁴⁰ [Lietuvos Respublikos Visuomeninio darbo vadybos raštas (1939 III. 20) ponui Vidaus reikalų ministru]. LCVA. F377, ap. 10, b. 303, lap. 30.
- ⁴¹ [Vidaus reikalų ministro nutarimas (1939 III. 27)]. LCVA. F377, ap. 10, b. 303, lap. 32.
- ⁴² [Grupės inteligentų raštas (1937 IX. 23) ponui Vidaus reikalų ministeriui]. LCVA. F394, ap. 15, b. 296, lap. 521.
- ⁴³ [Lietuvos Respublikos V.R.M. Piliečių apsaugos departamento raštas apskričių viršininkams (1924 VII. 22)]. LCVA. F394, ap. 2, b. 501, lap. 60.
- ⁴⁴ [Spaudos referento P. Kupčiūno raštas (1925 VII. 2) Kauno m. ir apskrities viršininkui]. LCVA. F394, ap. 5, b. 369, lap. 53.

Summary

Thematic Analysis of Books Prohibited by Censorship in Interwar Lithuania

Arida RIAUBIENĖ

A subject analysis of the publications prohibited by the state censorship revealed the book prohibition criteria. These criteria include: 1. Political; 2. Religious; 3. Moral; and 4. Technical.

The subject analysis of prohibited books enables to reconstruct the criteria of censorship and the motives for the prohibition of book publication, import and circulation that were not always directly listed in the documents. The criteria of book prohibition and the mechanism of censorship itself were bound up with Lithuanian internal and external politics as well as with moral attitudes of contemporary society. According to political criteria the

publications of communist and anti-national subject matter as well as publications instigating anti-Lithuanian propaganda and ethnic conflicts were prohibited including fiction, encyclopaedias, calendars, textbooks, and maps. The subject analysis of prohibited books presented in the thesis contradicts the opinion formed in Soviet times that the interwar Lithuanian censorship has been directed solely towards the communist press. Publications of religious sects, printed matters spreading materialistic or libertine ideas as well as publications possibly insulting social morality or neglecting ethic norms were all prohibited.

UDK 027.1(474.5)(091)
090.1.(474.5)(091)

Iš užmaršties: rašytojo Antano Skripkausko bibliotekos likimas

Gražina NARBUTAITĖ

Poeto Jovaro namas, Šiaulių literatūros muziejus, Vytauto g. 116, LT-76341 Šiauliai, el. p. jovaras@splius.lt, grazinan@splius.lt

Antanas Skripkauskas – vienas iš daugelio tarpukario Lietuvos provincijos inteligentų prozininkų. Aštria likimo žyme paženklintas ir pats rašytojas, ir jo asmeninė biblioteka. Ne vienerius metus kaupia ir puoselėta, ji išlaikė visus išbandymus. Pergyveno patį savininką ir po 50 tylos metų atskleidė savo paslapties uždangą. A. Skripkauskas, suimtas 1941 m., ilgam dingio be žinios ir tik 1991 m. paaiškėjo tragiška paties rašytojo lemtis.

Šio straipsnio tikslas – išsamiau aptarti jo asmeninę biblioteką, apie kurią žinių bemaž nėra. Pradžioje pateiksime rašytojo biogramą.

Šiaulių miesto ir rajono literatūros muziejai 2004 m. balandį minėjo 100-ąsias rašytojo, pedagogo, rezistento Antano Skripkausko gimimo metines. Tarpukariu tai buvo žinomas keturių epinės prozos kūrinių „Jis ir moteris“ (1931), „Romanas be moters“ (1932), „Savanoriai aria“ (1936), „Mokytojo dalia“ (1937) bei straipsnių „Lietuvos aide“, „XX amžiuje“, „Lietuvos žiniose“, „Šiaurės Lietuvoje“, „Šiaulietyje“ autorius. Paskelbtos S. Bulzgio¹, B. Kybartienės², V. Rimkaus³, D. Sadzevičiūtės-Vabalienės⁴, D. Striogaitės⁵ publikacijos, sūnus Romualdas Skripkauskas Šiaulių „Aušros“ muziejui dovanavo eksponatų⁶ (kišeninį laikrodį, VPI studijų knygelę, 1924–1940 m. fotografijų). Visa tai padeda geriau pažinti šį žymų veikėją.

Skripkauskas gimė 1904-04-13 (03-31) Ritinės dvare (Pikelių vlsč., Mažeikių apskr.) „ogrodniko“ šeimoje. Tarp dešimties vaikų buvo jauniausias. Mokėsi Žemalės (Tirkšlių vlsč., Mažeikių apskr.) pradinėje mokykloje, 1924–1926 m. – Šiaulių mokytojų seminarijoje. 1926-12-10 jis buvo laikinai paskirtas Minupių (Užvenčio vlsč., Šiaulių apskr.) pradžios mokyklos mokytoju. Be tiesioginių pareigų, dar organizavo kursus suaugusiems, skaitė viešas paskaitas ir pranešimus mokytojų konferencijose, vadovavo Lietuvos tautininkų sąjungos Užvenčio skyriui.

1927 m. vedė Oną Kalpokaitę, taip pat Šiaulių mokytojų seminarijos auklėtinę. 1929-09-01 paties prašymu

buvo perkeltas į Sereikių (Lygumų vlsč., Šiaulių apskr.) pradžios mokyklą. Vėliau jis tapo Lietuvos tautininkų sąjungos Lygumų skyriaus pirmininku ir šaulių vadovu. Kartu su kitais plunksnos broliais susibūrė į Šiauliškių jaunųjų literatų *collegiją*, kuri 1930–1931 m. Šiauliuose išleido du literatūros žurnalo „Taškas“ numerius. A. Skripkauskas buvo atsakingasis redaktorius. 1931-12-01 jis perėjo dirbti į Telšių pradžios mokyklą. Sykiu ėmė redaguoti laikraštį „Žemaičių balsas“, o nuo 1932 m. – įsteigtą naują laikraštį „Mūsų balsas“. 1934-09-01 A. Skripkauskas tapo Vandžiogalos (Kauno apskr.), nuo 1937-10-01 Ariogalos (Kėdainių apskr.) pradžios mokyklos vedėju. Sūnus Romualdas Ariogalos laikus prisimena taip: tėvas buvo labai komunikabilus, turėjo gerą balsą ir mėgo kompanijas. Tad jų namuose visada viešėdavo gastroliuojantys artistai: A. Šabaniauskas, P. Pinkauskaitė, J. Laucius ir kiti. Įnikęs rašyti rūkė papirosus, kuriuos specialiu prietaisu jam susukdavo žmona. 1939-12-01 jis paskiriamas Vilniaus pradžios mokyklos Nr. 29 mokytoju ir tą pačią dieną perkeliamas dirbti Vilniaus pradžios mokyklos Nr. 23 (Pavilnio) vedėju. 1940-09-16 ėmė mokytojauti Naujosios Vilnios mokykloje Nr. 2 ir įstojo į sostinės Pedagoginį institutą studijuoti lietuvių kalbos, literatūros. Paskutinis studijų knygelės įrašas – 1941-05-28 įskaitytas psichologijos seminaras.

A. Skripkauskas priklausė Šaulių mirties batalionui. Buvo šios pagrindinės organizacijos leidžiamo laikraščio „Laisvoji Lietuva“ redakcinės kolegijos narys, bendradarbis, pasirašinėjęs Džiugo slapyvardžiu. 1941 m. gegužę–birželį Saugumas susekė ir suėmė 16 šios organizacijos narių. A. Skripkauską apkaltino karo žinių rinkimu, jų perdavimu Vokietijai, radijo stoties slėpimu. Iš pradžių suimtuosius tardė Vilniaus NKVD rūmų požemiuose. Birželio 23-iosios rytą juos išvežė į Gorkį (dabar Nižnij Novgorodas). Bet tik liepos 1 d. A. Skripkausko tarnybos kortelėje buvo įrašyta, kad jis atleistas iš užimamų pareigų.

1941-11-28 Maskvos karinės apygardos tribunolui pasakelbus mirties nuosprendį, gruodžio 18 d. A. Skripkauską sušaudė. Palaidojo kartu su kitais pasmerktaisiais Gorkio Bugrovo kapinėse. 1997-11-19 Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu A. Skripkauskas (po mirties) „už pasižymėjimą narsumu ir ištverme ginant Lietuvos Respublikos laisvę ir nepriklausomybę“ apdovanotas Vyčio kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu. 1999-03-10 Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos nutarimu eilinis Antanas Skripkauskas pripažintas kariu savanoriu.

Pedagogai Antanas ir Ona Skripkauskai dirbo pradinėse mokyklose, ten dėstė visus privalomus dalykus. Todėl namų bibliotekos būtinai reikėjo. Vyras mokėjo latvių, lenkų, žmona – rusų, vokiečių kalbas, be to, gerai skambino pianinu. Remiantis sūnaus Romualdo prisiminimais ir jo išsaugotais spaudiniais, kalbėti labiau tenka ne apie asmeninę rašytojo, bet apie Skripkauskų šeimos biblioteką. Juolab kad 1944 m. persikėlusį iš Vilniaus į Šiaulius jaunoji našlė apsigyveno pas savo mamą Oną Kalpokienę-Urbietienę dviejų galų name (Tilžės g. 192 a). Jo palėpėje, prikimštoje spaudoje, dalis kurios priklausė seseriai Kazytei Kalpokaitei-Vorienei, sudėjo ir savo parsigabentą literatūrą. Taigi spaudiniai susimaišė. Seseriai Kazytei, kuri buvo baigusi Aukštosios Fredos sodininkystės ir daržininkystės mokyklą ir greičiausiai mokėjo prancūzų kalbą, pokariu pražuvus kartu su savo vyru, likusią biblioteką kaupė ir saugojo viena O. Skripkauskienė. Kai 1974 m. ji mirė, sūnūs Romualdas ir Eugenijus dalį leidinių pasidalino tarpusavyje, o didžiąją dalį, sukrovę į sunkvežimį, išvežė į makulatūrą. Tad susipažinti su buvusia universalaus pobūdžio biblioteka galima iš likusio Šiauliuose 41 nedejektuoto iki sovietų okupacijos pasirodžiusio leidinio.

Teminiu požiūriu juos galima suskirstyti į devynis UDK skyrius. Iš serialinių leidinių čia rasime po vieną 1927, 1930, 1933, 1935 m. mėnesinio iliustruoto mokslo, visuomenės, literatūros populiarus žurnalą „Kultūra“, 1926 m. islandų k. leidžiamą žurnalą „Rjettur“ numerį bei 1916 m. „Žiburio“ kalendorių. Filosofijos mokslus pristato vokiečių mokyklos auklėtinių O. Külpe's ir M. Stimerio⁸ darbai. Tai žinomų Leipzigo leidyklų, visuotinių pripažinimą pelniusių nuo XIX a. leidžiamomis knygų serijomis, produkcija. B. G. Teubnerio leidykla pirmojo autoriaus veikalą su anotuotais kitų leidinių sąrašais, autorių pavardžių rodykle, litografijų katalogu išspausdino serijoje „Aus Natur und Geisteswelt“. Antrojo filosofo tomelį P. Reclamo jun. leidykla išspausdino, pridėdama serijų „Reclams Klassiker – Ausgaben“ bei „Reclams Universal – Bibliothek“ sąrašus. Religijos istorijai skirtinos dvi Biržuose pasirodžiusios brošiūros, pasakojančios Reformacijos veikėjų U. Cvinglio⁹, J. Huso ir J. Viklifo¹⁰ gyvenimus. Pastaroji knygelė išleista Lietuvos evangelikų reformatų sinodo švietimo fondo rūpesčiu. Švietimo skirsniui priklausytų

istoriko J. Matuso¹¹ bendro pobūdžio brošiūra, skatinanti jaunimą mokytis, dirbti, kurti visuomenės naudai. Su matematikos, gamtos mokslais susipažinsime, pavartę 4 vadovėlius: pedagogo J. Murkos pagal rusų, vokiečių klasikines chrestomatijas parašytus ir pritaikytus lietuvių trečiam¹² ir ketvirtam¹³ pradžios mokyklų skyriams, D. L. Volkovskio „Собрание арифметических упражнений“ (1917), kurio ketvirtosios pataisytos laidos „задачи взяты из практической жизни“, bei astronomijos profesoriaus K. D. Pokrovskio „Kosmografijos vadovėlių“ (1927), versta iš dešimtosios originalo laidos. 1921 m. J. Murkos vadovėlis yra Švietimo ministerijos knygų leidimo komisijos, o K. D. Pokrovskio – „Dirvos“ bendrovės leidiniai. Šios mokymo priemonės, išskyrus D. L. Volkovskio, patraukliai iliustruotos. Muzikinę literatūrą komplektavo rašytojo žmona, mokiusi savo vaikus groti pianinu. Išliko 7 natų rinkiniai, kurių daugumą išleido garsios rusų, vokiečių specializuotos leidyklos. Tai Maskvoje P. Jurgensono firmos spausdintas trikalbis fortepijono pradžiamokslis¹⁴, Leipzige C. F. Peterso įmonės leista kūrinių serija „Edition Peters“¹⁵, Gebrüder Hugo¹⁶ bei Steingraberio¹⁷ leidyklų klavyrai puošniai iliustruotais antraštiniais puslapiais. Vienintelis lietuviškas spaudinys – kunigo P. Bieliausko surinktos ir parengtos Vilniaus krašto „Varguolių dainos“ (1936). Prancūzų kalbos pramokti norintieji galėjo iš Larive'o ir Fleury parašytos gramatikos¹⁸, kurią Paryžiaus A. Colino leidykla pakartojo net 105-ąjį kartą. 17 išlikusių grožinės literatūros tomelių galima skaityti įvairiomis kalbomis. Lietuviškai rašytojo namiškiai skaitė K. Borutos, rusiškai – J. Londono¹⁹, M. Gorkio²⁰ romanus. Su anglakalbe literatūra jie susipažino iš B. Tauchnitzo leidyklos, kuri buvo įkurta 1837 m. Leipzige, leistos serijos „Tauchnitz Edition. Collection of British and American Authors“. Kas mėnesį ši serija pasipildydavo 4-6 kišeninėmis naujienomis, kainavusiomis 1,80 markės. Tad 1927 m. pabaigoje joje rikiavosi 4810 knygų, kurias parašė 450 britų ir 98 amerikiečiai. Šiame rinkinyje tėra 4 anglų E. Glyn²¹, T. Hardy'io²² bei A. Conano Doyle'o²³ romanai. Jų paskutiniuosiuose viršeliuose nurodyti numeruotų mėnesio knygų sąrašai. Dviejuose jų dar pridėti šios ir kitų serijų autorių, jų kūrinių katalogai. Asmeninėje bibliotekoje esantys prancūzų klasikų kūriniai – solidžių, ne vieną dešimtmetį sėkmingai veikusios firmų produkcija. Štai Stendhalio²⁴ romanas pažymėtas C. Levy, J. J. Rousseau²⁵ ir G. de Maupassanto²⁶ – E. Flammariono, F. Mauriaco²⁷ – Grasseto leidyklų signetėmis. E. Flammarionas filosofo veikalą išleido serijoje „Les meilleurs auteurs classiques“, o prozininko – serijoje „Nouvelle bibliothèque Flammarion“. Jų vertė – atitinkamai 5,50 ir 7,50 frankų. F. Mauriaco, būsimojo Nobelio premijos laureato, romanas išėjo 3882 egz. tiražu ir kainavo 12 frankų.

Modernesnių autorių kūryba rūpinosi kitos leidyklos. M. Arlando²⁸ knyga, pelniusią Gonkūrų premiją, už 18

frankų, o J. de Lacretelle'io²⁹ psichologinį romaną už 6,75 frankus išleido Gallimardas su „Éditions de la nouvelle revue française“. M. Constantin-Weyerio³⁰ romanų serijoje „Prosateurs français contemporains“ už 12 frankų pakartojo Riederio, o C. Mauclairo³¹ – P. Ollendorffo knygynas. Šios prancūzų knygos – minkštasis viršeliais, dažna sulaukusi ne vienos laidos, beveik visų jų priešlapiuose nurodomi kiti minėtų autorių pasirodę ar dar tik rengiami spaudai kūriniai.

Paskutiniam UDK skyriui priklausytų dvi knygos: Vaižganto³² brošiūra, skirta Lietuvos Respublikos Prezidento A. Smetonos nuopelnams lietuviškai spaudai, bei T. Lavallée³³ parašytos Prancūzijos istorijos trečiasis tomas.

Šiame knygų rinkinyje yra dviejų rūšių proveniencijos – įrašai ir antspaudai. Skripkauskų šeimos nuosavybę patvirtina 4 įrašai: „Kalpokaitės“, dedikacija „gerajai Onutei“ [O. Skripkauskienei] ar vaikiška sūnaus Eugenijaus ranka išvedžiota pavardė. Dvi knygos priklausė kitiems savininkams. Filosofo M. Stimerio tomelio antraštiniame puslapyje juodu rašalu pažymėta: „AOehring“. Juodu pieštuku vokiškai prirašytas priešlapis, kur ne kur pabraukti sakiniai, pastraipos bei siaurose paraštėse parašytos pastabos rodo, jog šis žmogus savo knygą skaitė įdėmiai. T. Lavallée prancūzų istorija 1847 m. vasarą priklausė Potier Me[...] Jh., greičiausiai jis, be brūkštelėtų žodžių, rašalo dėmių, dar paliko nupieštų žmonių profilių. Dvi knygos buvo kam nors dedikuotos. Iš nepilnų viršutinių eilučių, įrašytų K. Borutos „Medinių stebuklų“ (1938) priešlapyje, dabar sunku tiksliai įvardyti tą, kuriam bendrovė „Sakalas“

1939-02-13 Kaune skyrė šį romaną. Užtat C. Mauclairo romano antraštiniame puslapyje puikuoju aiški autoriaus dedikacija: „A la révérence de „Magazin für Litteratur“ hommage sympathique“ ir autografas. Antspauduoti yra 4 leidiniai. P. Jakubėno brošiūra paženklinta apvaliu spaudu: „Evangelikų Jaunimo D-ja „RADVILA“ + Centro „D. ir Š.“ Valdyba“. M. Gorkio romanas pažymėtas apvaliu A. Balošerio bibliotekos antspaudu bei ant nugarėlės priklijuota lipde. F. Wohlfahrto etiudai jau po Antrojo pasaulinio karo priklausė Šiaulių muzikos mokyklos bibliotekai, o Vaižganto brošiūra buvo gauta kaip nemokamas dvisavaitinio leidinio „Jaunoji karta“ priedas.

Aptartojo knygų rinkinio nuošalyje vis dėlto lieka šiek tiek spaudinių. Tai defektuotos knygos, natų konvoliutai, K. Kalpokaitės-Vorienės iš Vokietijos parsisiųsti gėlių ir daržovių katalogai, taip pat jau po rašytojo mirties įsigytieji leidiniai. Tokiais apribojimais siekta šį rinkinį labiau identifikuoti kaip rašytojo A. Skripkausko biblioteką, o teminės analizės metodu išanalizavus jos fragmentą spręsti apie ją visą. Juolab kad asmeninė biblioteka ilgą laiką nei specialistams, nei visuomenei nebuvo žinoma. Įvairiakalbė, daugiopos tematikos literatūra nurodo buvus ne vieną savininką, taip pat kitų šalių knygų leidybos pajėgumus, įvairovę. Sykiu ji atskleidžia Lietuvos provincijos inteligentų, kuriems knyga jau buvo tapusi kasdiene būtinybe, kultūros lygį. Belieka apgailestauti, jog iš privačių bibliotekų sąrašo šią taipogi reikia išbraukti. Dabar jau padovanotus jos likučius nuo šiol bus galima pavartyti Šiaulių „Aušros“ bei Šiaulių rajono literatūros ir meno muziejuose.

¹ Bulzgis, S. Žemuogių uogos – lyg sušaudytųjų kraujo lašai // Šiaulių naujienos. – 2000, birž. 29, p. 3.

² Kybartienė, B. Penkiasdešimt metų nė žinėlės apie tėvą... // Aušros alėja. – 1993, birž. 18-25, p. 3, birž. 25-liepos 1, p.1, 4.

³ Rimkus, V. Antanas Skripkauskas: rašytojas slėptas nuo lietuvių tautos // Šiaulių kraštas. – 1995, rugpj. 19, p. 19-20; Antanas Skripkauskas – sugrįžta... // Gimtinė. – 1991, liep. 1-31, p. 1.

⁴ Sadzevičiūtė-Vabalienė, D. Byla Nr. 24229, arba... // Kardas. – 1994, Nr.1-2, p. 32-33; Jie buvo pirmieji // Sukilėlis. – 1993, birž. 19, p. 1; Vabalienė, D. Nors tiek... // Naujasis dienovidis. – 1992 spal. 30-lapkr. 13, p. 15.

⁵ Striogaitė, D. Iš užmaršties // Literatūra ir menas. – 1992, saus. 18, p. 6; Sušaudyti už meilę Lietuvai // Šiaulių naujienos. – 1991, gruod. 17, p. 3.

⁶ Striogaitė, D. Istorijos kontekste privatūs daiktai pradeda antrąjį gyvenimą // Šiaulių naujienos. – 1998, saus. 21, p. 10.

⁷ Külpe, O. Immanuel Kant. – Leipzig, 1908.

⁸ Stirner, M. Der Einzige und sein Eigentum. – Leipzig, [po 1892].

⁹ Jakubėnas, P. Reformatorius Ulrikas Cvinglis. – Biržai, 1932.

¹⁰ Reformatoriai Husas ir Viklifas. – Biržai, 1937.

¹¹ Matusas, J. Lietuvos galybės mįslė. – Kaunas, 1930.

¹² Murka, J. Vaikų darbymečiui, D. 3. Beletristika ir gamta. – 2-asis leid. – [S.l.], 1921.

¹³ Murka, J. Vaikų darbymečiui. V knygos. Gamta ir namai. – [S.l.], 1926.

¹⁴ Damm, G. Methode de piano et recueil d'airs ... – Moscou, [s.a.].

¹⁵ Tschaikowsky, P. Jugendalbum für pianoforte solo. Opus 39. – Leipzig, [s.a.]; Wohlfahrt, F. 60 Etüden für die Violine. Opus 45. – Leipzig, [s.a.].

¹⁶ Der erste Bach. – Leipzig, 1924.

¹⁷ Wolff, B. Elementar – Etüden. Opus 130. – Leipzig, [s.a.].

¹⁸ Larive et Fleury. La deuxième année de grammaire. – Paris, [s.a.].

¹⁹ Лондон, Дж. Сердце трех. – Ленинград, 1937.

²⁰ Горький, М. Мать. – Berlin, 1908.

²¹ Glyn, E. The vicissitudes of Evangeline. – Leipzig, 1905.

²² Hardy, T. Jude the obscure. – Leipzig, 1896. Vol. 1-2.

²³ Conan Doyle, A. The land of mist. – Leipzig, 1926.

²⁴ Stendhal. De l'amour. – Paris, 1896; Le rouge et le noir. – Paris, [s.a.].

²⁵ Rousseau, J.-J. Du contrat social. – Paris, [s.a.].

²⁶ Maupassant, G. de. Pierre et Jean. – Paris, [s.a.].

²⁷ Mauriac, F. Destins. – Paris, 1928.

²⁸ Arland, M. L'ordre. – Paris, 1929.

²⁹ Lacretelle, J. de. Silbermann. – Paris, 1923.

³⁰ Constantin-Weyer, M. Un homme se penche sur son passé. – Paris, 1928.

³¹ Mauclair, C. L'ennemie des rêves. – Paris, 1900.

³² Vaižgantas. Jaunosios Antano Smetonos dienos. – Kaunas, 1931.

³³ Lavallée, Th. Histoire des Français. – Paris, 1844, T. 3.

Summary

The Writer Antanas Skripkauskas Library

Gražina NARBUTAITE

Antanas Skripkauskas (1904–1941) was a writer, teacher and active member of the Resistance Movement. From 1924 to 1926 he studied at Šiauliai Teachers Seminary and worked in various primary schools of Lithuania after that. He contributed to periodicals and wrote four novels (1931–1937). He entered Vilnius Pedagogical Institute for Lithuanian Language and Literature studies. A. Skripkauskas was a member of the underground organization established in 1940 against the Soviet Occupation. In 1941 he was arrested, deported to Gorkij (Russia) and killed.

For a long time literary works of A. Skripkauskas were withdrawn from the libraries, thus, no information could be found about him.

Antanas and Ona Skripkauskai, both teachers, owned a sufficiently rich and universal by its nature library. In 1944 Ona Skripkauskienė brought it to Šiauliai and stored together with the books of her relatives. After she passed away in 1974, one part of the library was divided among

two sons but the sufficient part of publications was brought away as the waste paper.

The article is written on the grounds of the set of 41 book preserved by Romualdas Skripkauskas (A. Skripkauskas' son). The well-known publishers in Germany, France and Russia issued these publications from 1844 to 1938. Journals and books reveal a broad scale of subjects including philosophy, religion, pedagogics, mathematics, nature science, music, fiction and history. The publications include one Icelandic, four English and thirteen Lithuanian creations. Eight books have dedications or inscriptions made by their owners and four books are marked with the seals of some organizations.

The thematic analysis of these publications allows contemplating about the whole personal library, which has been entirely unknown until now.

In 2004 the writer's son R. Skripkauskas donated this collection of publications to Šiauliai Aušros Museum and Šiauliai District Museum of Literature and Art.

Laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ redaktoriai 1894–1899 metais

Skirmantė KVIETKAUSKIENĖ

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius, el. p. s.kvietkauskiene@lnb.lt

Rengiant spaudai „Lietuvos bibliografija. Serija C. Lietuviškų periodinių leidinių publikacijos, 1897“ ir aprašant leidinius, susiduriama su šiais klausimais: kas straipsnio autorius, kas vertė vieną ar kitą kūrinį, kas tuo metu redagavo laikraštį. Toks klausimas iškilo dėl 1894–1899 m. ėjusio laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ redaktorių.

1894 m. laikraštį „Garsas Amerikos lietuvių“ pradėjo leisti A. Milukas ir J. Ramanauskas. Šis laikraštis ėjo vietoje bankrutavusio T. Astramsko leisto laikraščio „Garsas“. Redaktoriui nuo pirmojo numerio, išleisto 1894 m. spalio 2 dieną, buvo pakviestas K. Senkus¹. Redaktoriavo jis neilgai. 1895 m. sausio 15 dieną išėjusiame numeryje K. Senkus praneša, kad „su šiuomi numeriu „Garso A.L.“ atsitraukiu nuo redagavimo šio laikraščio“². Tokias žinias pateikė laikraštis. Dar daugiau paminėtos atsiranda ieškant informacijos apie šio laikraščio redaktorių bibliografiniuose šaltiniuose. Antai P. Lavinskas knygoje „Amerikos lietuvių laikraščiai: 1879–1955“ (New York, 1956, p. 22) rašo, kad pirmus metus „Garsą Amerikos lietuvių“ redagavo J. Ramanauskas ir visiškai nemini K. Senkaus. Pagal kitus šaltinius bei patį laikraštį, J. Ramanauskas pradžioje buvo tik leidėjas, o redaguoti laikraštį ėmėsi po K. Senkaus atsistatydinimo³. Jis redagavo 1895 m. 4–9 numerius, kol buvo pakviestas daktaras J. Stupnickas. Tame pačiame

laikraščio „Garsas Amerikos lietuvių“ numeryje, kuriame buvo paskelbtas redaktoriaus K. Senkaus atsistatydinimo laiškas, paskelbiama apie J. Ramanausko paskyrimą redaktoriumi⁴. Laikraštis „Saulė“ 1895 m. sausio 24 dienos numeryje rašo, kad „ponas Stupnickas, daktaras, apėmi redakcija „Garso“ išeinančio Šenandorije...“. Tikriausiai laikraščio „Saulė“ korespondentas suklydo, nes tos pačios dienos laikraštyje „Garsas Amerikos lietuvių“ yra naujojo redaktoriaus J. Ramanausko vedamasis⁵. V. Biržiška⁶ rašo, kad 1895 m. iki 8 numerio redagavo J. Ramanauskas, bet nemini K. Senkaus, atsistatydinusio tik nuo 3-iojo numerio, o nuo 9 numerio redagavo daktaras J. Stupnickas. Pagal V. Biržiškos knygą „Amerikos lietuvių spauda 1874–1910“⁷, „Garso Amerikos lietuvių“ redaktorių 1894 m. buvo K. Senkus, vėliau iki 1895 m. 8 numerio – J. Ramanauskas, o nuo 1895 m. 9-ojo – J. Stupnickas. Apie J. Ramanausko atsistatydinimą iš redaktoriaus pareigų laikraščiuose nėra žinių, o apie daktarą J. Stupnicką žurnalo „Nauja gdynė“⁸ 1895 m. 15 numeryje rašoma, kad jis atsistatydina iš laikraščio redaktoriaus ir Šenandoro teatro draugijos vadovo pareigų. Žinant, kad šis žurnalo „Nauja gdynė“ numeris turėjo išeiti rugpjūčio mėnesį (ėjo 2 kartus per mėnesį), J. Stupnickas tuo metu ir turėjo atsistatydinti. V. Biržiška rašo, kad J. Stupnickas redaktoriumi 1895 m. buvo nuo 9

numero⁹, o 1896 m. – iki 24 numero¹⁰. Ar V. Biržiška klydo? XIX šimtmečio pabaigoje nebuvo įprasta laikraščio metrikoje nurodyti redaktorių (tik Mažojoje Lietuvoje leidžiamuose laikraščiuose redaktoriai nurodomi), todėl žinių apie redaktorių galime rasti tik straipsniuose, žinutėse. Apie J. Stupnicko redagavimą po tos vienintelės žinutės „Naujoje gdynėje“ nėra daugiau jokių užuominų. Lieka neišku, kas tuomet po jo atsistatydinimo redagavo laikraštį, nes žinios labai prieštaringos. „Lietuvių enciklopedija“¹¹ taip pat nieko nepaaiškina, tik pakartoja V. Biržiškos knygoje „Lietuvių bibliografija“ skelbiamus duomenis, kad J. Stupnickas redaktoriumi buvo nuo 1895 m. 9 numerio iki 1896 m. 23 numerio, o nuo 24 numerio redaktoriauti ėmėsi kunigas V. Matulaitis (pagal V. Biržiškos „Amerikos lietuvių spauda 1874–1910“¹² – nuo 1896 m. 25 numerio).

Apie 1896 metais laikraščio redaktorių straipsnių ir žinučių nėra. Tik birželio 19 dienos nenumuotame numeryje¹³ yra redakcijos žinutė, kurioje pranešama, jog korespondentai „norėdami patalpinti kokią žinutę „Garse“ privalo kreiptis prie p. J. Montvillo, kuris bus atsakančiu redaktoriumi tos ... dalies, kur patilps vietinės žinios...“. Tai leidžia suprasti, kad J. Montvila buvo atsakingas tik už laikraštyje spausdinamas žinutes apie vietos įvykius. Šį skyrių jis redagavo neilgai, nes jau 1896 m. liepos 9